

Koroška včeraj, danes, jutri

PREVZEMANJE NEMŠKIH BESED V KOROŠKIH GOVORIH

Mentorici: Majda Kotnik Čertalič in Bernarda Vrečko

Avtor: 2. B

Ravne na Koroškem, maj 2016

1 UVOD

V okviru medpredmetne povezave pri predmetih slovenski jezik in nemški jezik smo dijaki 2. b-oddelka raziskovali svoje narečje oz. govore svojih domačih krajev. Zanimale so nas predvsem besede, ki smo jih prevzeli iz sosednjega nemškega jezika v svoje narečje.

Na podlagi besedila v narečju (opis priprave kosila, pogovor o življenju v preteklosti, zabavne zgodbice, anekdote ...) smo poiskali besede, ki smo jih prevzeli iz nemščine in jih vključili v svoj domači govor. Pri tem smo opazovali prevzeto besedišče in ugotavljali, kako se je to besedišče prilagodilo koroškim govorom (kakšna je glasovna podoba, zapis, slovnične lastnosti ...).

Pri delu je nastalo nekaj besedil v domačih govorih.

2 BESEDILA

Js sm doma na eni fejest avžngi, ko je znana davč naokol. In na ští avžngi mamó eno vlko bajto. Pa ni vam treba gruntat, kake farbe je, ko je zbita z dilam. Ntr v nje mamó ful vlk cimrov, pa vsak je druge farbe. Najbol zugrunt je naš ajzl, no, pa saj naša kuhija ni kaj bolš. Ntr je še en špohert na koln, zato ker je naša ednga pr podno pa v ští zimi ne gre drgač hacat. Za kake večje praznike fotr tut kak tištuh prnese pa mama en piskr nudl župe skuha, navrh pa se mavo repice pa en orng konc vsak dobi, če smo pa pridni pa še en stukl rženga kruha. Ob navadnih dnevih, ko pa mamó baráš, ka bo za ižino, pa reče esih pa oli, pol pa veš, da šparamo. V mojmo cimro je en sam špampet pa enih par bukl. No, pa da nem preveč dovgocajtna, pa bi še mavo govorva o naši goši pa okolici. Zuna na gartlo mama vedno s kiklo okolo hodi pa z unim čovlam, kk se jm ž reče, štifli. Ponavadi je vedno usrana, ko pride v bajto. No ko pa že glih govorimo o frišnem lufto tole okrog fušajo štiglci pa vsake tolko cajta jagr pride naokolo pa spiye deci mošta pr našmo sosedo, ko je drgač totngrobar. Na naši vasi pa vsake tejko cajta tut kako gavdo nardimo. Glih včera je bva ena ohcet, pa je bvo skor tejko ldi, ko jih je pa na gavdi za lepo nedelo. Za tej se pa pravi tancpoden postaji pa se sučemo pa juckamo cele noči. Zato nas pa pol drug dan orng krofi bolijo. Na što gavdo pa še moj fotr gre, da se gr zrihta. Zañč je mev nov reglc gr pa hozentregerje ša še glih ganc nove špegle si je gr dau. Tk da če ste za munštr, nas morte prit pogledat, pa bote vidli, da smo prav gurš ldi.

avžnga – das Haus

ganc – ganz

špampet – das Bett

hozentregarji – die Hosenträger

esih – der Essig

jager – der Jäger

fotr – der Vater

farbe – die Farbe

špohert – der Herd

štiglc – der Stieglitz

barati – fragen

Eno soboto smo po broštiko na ohcet hotli jt, sam, ko smo pa do avtija pršli, pa ga je fotr hoto štartat, je mašina kr naenbart zaribava. Sej ne, da bi se bunli, sam tišat ga ni bvo fajn. Pol je pa mati šrajava, fotr je šrajo, durh vsi počres. Pol se je pa en spomno, da bi ga lahk na vitl z zajli prheftali pa tk do garaže sprajli. No ko smo ga končno nter dobli, ga je fotr kr hitro z vinto gr dvigno, pa zaziher naštimo, da ne bi gr na njega zleto. Na tleh si je eno tovsto koco dav pa se gr najo pod avto ulego pa od spoda gr v mašino gledo. Pol je pa prvo mne poklico, da mo mrem en šravfnciger spod dat. Sam to še ni bvo dojesti, on je še pormašino pole nuco. Glih, ko sm se na čik pavzo sprajva, je spt šrajo, da šravf pa matico nuca, ko je en vn pado. No, ko je končno spoda biv fertik je vs en šmirast vn prlezo pa še od zgora pod havbo pogledo, pa vido, da ola sploh dojest v mašini ni. No pole ga je co naliv pa šov avto verglat. Prvo smo že vsi mislali da nev švo, pol se je pa iz avspuha pokadivo, pa je avto vžgav. Fotr je biv tk gmajtn, sploh mehanik ni, pa ga je tk uštimo. Med cajtom, ko je on avto popravlo je pa mati že ižino skuhava. Prvo smo župo z nudlčam pojedli, pol je pa še makaronflajš biv za navrh pa zravn ena kopasta skleda solate. Za piti nam je pa mati mošta naliva in pol smo tk dovgo za mizo sedeli, da smo cev kanister spraznali pa smo lahk na konco sam še v špampet legli, ko stat nismo več mogli, no ohcet smo pa na konco kr vn spostli.

(Nika Hober, Urška Libnik, Rebeka Koler, Barbara Gostenčnik)

Lauženki se s starši menijo o ižini.

E: Mama ka bo za jauzn? Men se šmorna lušta ...

M: Vusa poj pa poglej nt v piskre, so pa ja na špohertu! Šmorn lahk očerko naredita, sam morš it vunta po črnice, ko mi jih nimamo.

E: Nimam cajta, glih junko išem ...

V: Mama, jaz čem esihflajš!

M: Ja poj narezat repo pa paradajz, pa bom ga jaz skup naredla.

E: Mama, a bo vsaj župa za jest?

M: Ja bo, poj talirje, beštek pa glaže na mizo zdevat!

Pride ata

A: A je vidla kira moj šraufnciger pa vaservago?

V: Ja, mn se zdi, da je v šajtrgi, nt v štali.

A: Aja vredó. Dej Veronika, poj cote speglat zej.

V: A marem?

E: Bom jaz, ki je pa peglajzl?

M: Ti moš pa dar zegn, da te Eva tak rešuje ... Nt v dnevni je! Veronika ti pa poj v špajz po repincl pa klobuh. Eva, ti pa še moj firtuh speglaj. Pa ahtaj fršlus ...

V: A ni tt zohn na gonku?

M: Ne v ladlci za kinderpetom je, tam ko so hantuhi...

Pride ata nazaj

A: Pa jaz ne najdem šraufncegerja.

M: Poj vunta hof pa boš najdo ... Aja, a boš pal popravo tti ladlc, ko je hin?

A: Ja bom, dej homer pa šraufe mi naredi parajt.

M: Na ti haužngi se pa dar kor kaj ne najde ...

(Nastja Lenart, Zala Knez, Eva Nabernik, Veronika Vačovnik)

špohert – der Herd

glaži – das Glas

firtuh – das Vortuch

cohn – das Zeug (Sachen)

šnicl – das Schnitzel

esihflajš – das Essigfleisch

župa – die Suppe

šajtrga – die Schiebkarre

šraufnciger – der Schraubenzieher

talir – der Teller

bišteck – das Besteck

vaservaga – die Wasserwaage

štala – der Stall

hantuh – das Handtuch

špajz – die Speisekammer

hof – der Hof

hamer – der Hammer

kinderpet – das Kinderbett

ladlc – die Schublade

fršlus – der Reißverschluss

šrauf – die Schraube

ŠTK JE ŠTO

Pr' nas znani smo po te,

da se sadje ubira na jesen,

taj tut kostan dozori,

is preš pa mošt se cedi.

Mr rčt, da doma vejkobart esihflajš ižinamo,

pa tot svda za šamrole mašinamo.

Sam mn še zmiri bolš je golaš pa žlica,

ko pa pohano pa restana rpica.

Če nam pa cukra zmanjuje,

nardimo kvočave nudle,

še rajš pa japkine štrudle.

Ja, Korošci smo fejst ponosni na svoje jdi,

ni ga čez naše športnike, so fejst ldi.

»Snoči sn vzeva rcnije, pa mi je še vseen drek štk svabo bvo!«

Ja, to so marne moje bice, tk čudno fejst deva,

sam še vseeno bi rada več gnara meva.

Naše mame so doma ž en lep cajt,

nimajo šihta, kr še niso parajt.

Atani majo doma komando,

»štk je što«, »manira ni za bando!«

PREVEČ ŠNOPSA

Na koncu kvanca,

v mihni bajti,

živleje pijanca,

v štih cajtih.

Na vsaki ridi,

se rat zapije,

ko dčve vidi,

lovi jih ko svije.

Gre grta, gre dovta,

na št'pa na on konc,

ne ve ka bi s sabo naredo,

je ko prazn lonc.

Ko se domo prgunca,

ga sosed našraja,

»lejga prasca,

ko dčve zavaja«

Se obre prot nmo,

mo tasrednega pokaže,

»tem zajebo« mu reče,

pa k bajti steče.

Zej ko pret njegovi bajti je stau,

mo vse gartrože je posav.

Se režo je ko lisica,

pokazo spredna zoba, pa visoka lica.

ZAJ PA ZA VEKOMAJ

Ko si mihn froc se učiš, kk bi si šniroce vkop dav

pole te pa fotr spravla iz kahlce na hajzl,

da boš pač tam srau.

Ko shodiš, se ti življeje kr na embart zatavša,

use deuaš narobe, prajijo ti auša.

Tžko rata življeje,

spt bo treba neki, to šteje.

En šnops alpa dva,

se nč ne pozna.

Kregl mošta, pa mauo pira,

ni več žeje, pa ne mira.

Gavda se začne, rajat smo začeli,

babe so vačne, so jim vampi zavreli.

Drugi den je za ižino kisva župa,

tejk da prideš k sbi, da nisi žakl obupa.

Štk koroško življeje u štaki državi ...

Ja, ni lušno kkr se praji.

No saj za kroh še ž maš,

sam da pa kaj še v kak zokn daš?

Ni šans praji naš Hans.

Vržeh so tsti, ko so močni po gvanto,

šuvani pa tk, dab vohk kr oringi zarobanto.

Za št' naš svet me čist nč ne skrbi,

bojo ž naredli tk ko je prav,

čene mo pa komo drugmo šli.

Saj smo Korošci vedno za muštr bili.

(Nina, Nika)

šniroci – das Schnürband

župa – die Suppe

fotr – der Vater

cajt – die Zeit

šnops – der Schnops

cukr – der Zucker

kregl – der Kriegel

nudli – die Nudeln

štrudl – der Strudel

šiht – die Schicht

Sm se vozva k bici na ižino pa mi je greda auspuff felo. Nism meva ne telefona, da bi koga rufnava, ne cajta, niti šraufncegrja, da bi sama zrihtava, pa sm za zihr kr štumpf nt vtaknava. Čez cajt se je začevo von kadit pa sm von stopva, da bi pogledva, ka je los. Js terba sm šele pol pogruntava, da sm pozabva ročno zategnt pa je avto kr sam dovta v grabn zaplo. Saj sm laufava za nmo, sam ga v štah coklah nism dobva, še telebnava sm pa se cela pošremfava. No pol sm kr peški usekava do bice. Ko sm ji povedva, ka se je zgodvo, mi ižine ni hotva dat pa niti flajštra ni meva. Ona je šva mavo dov legnt, js sm si pa kr sama taler vzeva, repico v piskr narezava pa špohert gr šaltava za šnicl. Na konco sm mavo zabelva vse skop, murke pa paradajs nt flikanava pa esiha co dava. Ko sm pojedva, je glih pršo fotr s svojo fajfo pa ga je kr fras primo, ko sm ceva porumplana tam stava. Bica je bva pa štk žlehta pa mo je vse ščeblava.

(Rok Pristovnik, Tjaša Petrovič in Alja Herga)

der Auspuff – auspuff

die Zeit – cajt

die Pfeife – fajfa

die Flasche – flaša

der Graben – grabn

der Kinderbett – kinderpet

die Schiebkarre – šajtrga

der Sparherd – špoherd

der Strumpf – štumpf

die Waage – vaga

die Socken – zokni

die Truhe - truga

laufen – laufati

schlecht – žleht

ZGODBICA O PAVERJU

Na koroški avžngi je živel paver. Ker je bil že zelo dolgo sam je vsak dan ob istem cajtu obiskoval britaf, kjer je ležava njegova žena. Zaradi vlke hice je hitro šov domo, kjer je v špajzu poisko košto in stvari za nter v einmohoc. Knobluh je našnitlo pa vse skop zmeto nter v pisker, pa ga postajo na špohert. Dokler se je kuhavo si je pripravjo bištek, v kregl pa si je naliv lesnikov mošt. Košta ni meva nobenga žmaha, zato je kr še žnitloh co usu. Tut to ni spremenivo žmaha zato je kr vse skop bk vrgo. Na krajo je za južno pojedjo esihflajš od včera in pov na nazaj delat na pole.

Neža Strmčnik, Rok Ozmec, Jaka Slivnik, Lea Kukovec, Ivana Namar

3 ZAKLJUČEK

Dijaki smo pri svojem delu ugotovili, da je v koroških govorih veliko besed, ki so prevzete iz nemščine. Razlogov za to je več:

- bližina nemško govoreče dežele,
- zgodovinski dogodki,
- gospodarski stiki in možnost zaposlovanja.

Prevzete besede so se v koroških govorih spremenile. Prilagodile so se v pisavi, izgovoru, oblikoslovnih značilnostih (sklanjanje, spreganje, stopnjevanje).

Primeri:

die Flasche – flaša(flaše, flaši ..., flaši (dvojina), flaše (množina))

laufen – laufati (laufam, laufaš, laufa, laufama, laufata, laufata, laufamo, laufate, laufajo)

schlecht – žleht (bolj žleht, najbolj žleht)

Ugotovili smo tudi, da je prevzemanje besed lahko različno v posameznih govorih.

Primer:

haužnga (Dravska dolina) – avžnga (Mežiška dolina)

Delo je bilo zanimivo. Ob prebiranju nastalih besedil smo se tudi zabavali in prišli večkrat do presenetljivih in nepričakovanih ugotovitev.